

KS. KRZYSZTOF STANIECKI
KS. JANUSZ CZERSKI

NIESZPORY KOŚCIOŁA BIZANTYJSKIEGO

1. Początki i struktura oficjum. — 2. Treść teologiczna nieszporów. — 3. Wielkie nieszpory niedzielne siódmego tonu.

1. POCZĄTKI I STRUKTURA OFICJUM

Pierwsze tysiąclecie chrześcijaństwa, to okres wielkiej żywotności wschodniej części Kościoła; żywotności teologicznej ze wszystkimi jej pozytywnymi i negatywnymi przejawami, żywotności organizacyjnej, która ma też blaski i cienie, ale też żywotności modlitewnej, zwłaszcza jej form liturgicznych. Nie tylko Najświętsza Ofiara otrzymuje stałą choć różnorodną i bogatą oprawę, ale rozwija się rozbudowany sposób całodziennego sprawowania służby Bożej (oficjum). Do IV w. liturgia z konieczności musi ograniczyć się do Eucharystii oraz innych sakramentów.

Bardzo starą formą rozwiniętej służby Bożej jest czuwanie zakończone Mszą św. Podczas takiego czuwania używano przeważnie czytań ze Starego Testamentu. Miało to powszechne zastosowanie w całym Kościele, skoro *E t e r i a* pod koniec IV w. stwierdza, że wigilia paschalna odprawia się „tak jak u nas”¹, to znaczy na zachodzie. Ta stara praktyka liturgiczna utrzymała się w różnych obrządkach, na przykład w rzymskim po liturgii światła, a przed liturgią chrzcielną i eucharystyczną wigilii paschalnej. W liturgii bizantyjskiej piętnaście prorocत्व weszło jako paremie do nieszporów odprawianych we Wielką Sobotę i stanowi przejście do złączonej z nieszporami Mszy św. wigilii paschalnej odprawianej według liturgii *B a z y l e g o* Wielkiego². W liturgii ormiańskiej po skończonej nonie, po południu czyta się dwanaście prorocत्व, po czym zapala się światła i zaczyna się Mszę św. wigilii paschalnej.

Już jednak *P l i n i u s z* Młodszy w liście do cesarza mówi, że chrześcijanie śpiewają hymny na cześć Chrystusa jako Boga przed wschodem

¹ *E t e r i a*, *Pielgrzymka*, II, XXXVIII, 1 w: PSP t. VI, 218.

² *Triodion Cwietnyj*, Poczajew 1786, karta 71.

słońca. Hymn wieczorny „Cicha światłości” pochodzi z II w., zna go św. Bazyli, chociaż do wschodnich nieszporów wszedł pod imieniem św. Sofroniusza³. *Konstytucje Apostolskie* zawierają już hymn „Chwała na wysokości Bogu”, który wchodzi w ostatnią część pochwalną bizantyjskiej jutrzni⁴. Wielki obrońca wiary św. Atanazy bp egipskiej Aleksandrii na jedno ze swoich pięciu wygnań idzie prosto z całonocnego nabożeństwa, które polegało głównie na śpiewaniu psalmów⁵. Gdy sytuacja Arian zmieniła się na ich niekorzyść i nie mogli w Konstantynopolu odprawiać Mszy św. w obrębie miasta, śpiewali w krużgankach miejskich psalmy na sposób antyfonalny, a rankiem wychodzili za miasto na Mszę św. Żeby im przeciwdziałać św. Jan Chryzostom wprowadził podobne śpiewy u katolików na sposób jeszcze bardziej uroczysty, używając srebrnych krzyży, którym towarzyszyły zapalone światła⁶. Już wcześniej w Mediolanie św. Ambroży broniąc świątyni przed Arianami wprowadza antyfonalny śpiew psalmów w czasie nocnego czuwania na sposób wschodni⁷. Wiemy o jego żywych związkach ze Wschodem, zwłaszcza ze św. Bazylim, co go korzystnie odróżnia od hermetycznie łacińskiego Augustyna.

Eteria relacjonuje nam jerozolimski schemat liturgii godzin w zasadzie już bliski dzisiejszemu. Dla obrządku bizantyjskiego służyły za wzór godziny kanoniczne odprawiane w Jerozolimie, a na własnym terenie w klasztorze Studion. Liturgiczne wpływy Jerozolimy sięgały nie tylko Konstantynopola, ale i Rzymu, a przez te dwa ośrodki całego prawie Kościoła. W XVII w. można mówić nawet o bezpośrednim wpływie Jerozolimy na Moskwę i Kijów. Oczywiście wpływ Jerozolimy na Kościół wschodni był silniejszy.

W odróżnieniu od Zachodu, gdzie twórczość patrystyczna weszła do liturgii godzin raczej w formie czytań, Wschód miał to szczęście, że Ojcowie Kościoła byli tu twórcami dzieł poetyckich, które w całości weszły do liturgii godzin. Św. Jan Damascyński jest autorem tekstów niedzielnych i wielkanocnych, między innymi słynnego kanonu Paschy. Św. Andrzej z Krety — kanonu pokutnego, Roman Piewca jest twórcą nie tylko akatistu, ale i kondakionu Bożego Narodzenia, zwanego najstarszą kolędą⁸. Niektóre teksty są przypisywane autorom wcześniejszym, inne zaś starsze bywają przypisywane późniejszym autorom. Jest to prawdziwy skarbiczek poezji religijnej, z której tylko nieliczne utwory jak na przykład św. Kosmy z Majum „Przyzdób twój przybytek Syjonie” dostały się do liturgii rzymskiej. Tekst ten jest pierwszą stychyra na stychownach nieszporów Ofiarowania w rycie bizantyjskim, a w liturgii rzymskiej był używany przy poświęceniu gromnic, a częściowo dziś w liturgii godzin. Podobnie jest z troparionem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny „Narodzenie Twoje Bo-

³ A. Bober, *Światła ekumeny. Antologia patrystyczna*, Kraków 1965, 486.

⁴ J. M. Szymusiak — M. Starowieyski, *Słownik wczesno-chrześcijańskiego piśmiennictwa*, Poznań 1971, 547.

⁵ Atanazy, *Apologia*, w: PSP, t. XXI, 201.

⁶ H. Sozomen, *Historia Kościoła*, Warszawa 1980, 537 n.

⁷ J. M. Szymusiak — M. Starowieyski, dz. cyt., 24.

⁸ A. Bober, dz. cyt., 509—549.

garodzico”, który służył jako antyfona do Magnificat II nieszporów brewiarza rzymskiego przed reformą soborową, a obecnie w liturgii godzin stanowi antyfonę do Benedictus tego dnia. Piętno Wschodu noszą też wyraźnie antyfony Uroczystości Bogarodzicy, którą Kościół łaciński obchodzi 1 stycznia.

Oprócz bardzo ogólnego wspólnego schematu, liturgia godzin Kościoła rzymskiego znacznie różni się od oficjum Kościoła bizantyjskiego. Kościół rzymski zaczyna, poza niedzielami i uroczystościami, oficjum od jutrzni, gdy Kościół bizantyjski trzyma się bardzo mocno zasady, że służba Boża zaczyna się nieszporami, a kończy się noną, czyli godziną dziewiątą. Nieszpory wielkich świąt, obchodzonych przez kilka dni (liczba różna, zależna od rangi święta) odmawia się również w dniu bieżącym, gdyż następny dzień jest także poświęcony temu świętu (methéortia, poprazdnstwo — odpowiednik rzymskiej oktawy).

Nieszpory mogą być małe, wielkie lub wielkie z litią (procesja do przedsionka kościoła), czyli nieszpory całonocnego czuwania. Wieczorem przed dniem powszednim odprawia się nieszpory tzw. codzienne. W dni postu, gdy celebryje się liturgię św. Bazylego lub uprzednio poświęconych darów, czy Grzegorza Wielkiego, a nawet św. Jana Chryzostoma, jeżeli w dzień postu przypada Zwiastowanie, nieszpory łączą się organicznie ze Mszą św. Przejście stanowią czytania ze Starego Testamentu, po których następuje „Święty Boże” (lub: „którzy w Chrystusie zostaliście ochrzczeni”) i czytania mszalne.

Po nieszporach następuje kompleta, czyli tzw. powieczrze (apodipnon, poweczerie) małe lub wielkie. Wielkie odprawia się na większość dni wielkiego postu, w noc Bożego Narodzenia i Epifanii. W dwóch ostatnich wypadkach kompleta stanowi początek całonocnego czuwania i poprzedza litię.

Gdy nie ma całonocnego czuwania oprócz komplety odprawia się godzinę północną (mesonyktion, połunoszczyca). Ma ona trzy formy: sobotnią, niedzielną i powszednią. Można by ją porównać z rzymskim nokturnem. Gdy jest całonocne czwanie, na które składają się: nieszpory z litią i jutrznia opuszcza się zarówno komplete jak i godzinę północną. Świadczy to o dużej elastyczności oficjum wschodniego, którą ryt rzymski stosuje szerzej od czasów reformy liturgicznej Piusa XII, a zwłaszcza od II Soboru Watykańskiego.

Najbardziej rozbudowaną częścią wschodniej liturgii godzin jest jutrznia. Można ją utożsamić z dawną jutrzną rzymską wraz z laudesami włącznie. Laudesy łacińskie przypominają szczególnie końcowa część jutrzni, której najważniejszą część stanowią psalmy: 148, 149, 150 oraz doksologia „Chwała na wysokości Bogu”.

Godziny mniejsze, jak pryma, tercja, seksta i nona złożone każda z trzech psalmów, najbardziej przypominają swoje zachodnie odpowiedniki.

Pierwsza godzina (pryma) odprawia się często bezpośrednio po jutrzni. Tercja i seksta wyprzedza Mszę św., a nona nieszpory. Małe godziny odmawiane we Wielki Piątek, Wigilię Bożego Narodzenia i Epifanii mają nieco inną strukturę i nazywają się królewskimi (w kościele słowiańskim: carskie czasy). Według tradycji ich twórcą jest C y r y l

Aleksandryjski. Składają się one z trzech dobranych co do treści psalmów, czytań (prorok, apostoł i Ewangelia) oraz tekstów poetyckich.

W każdej godzinie kanonicznej są psalmy stałe, które czyta się codziennie, ale oprócz tego Kościół bizantyjski czyta systematycznie w ciągu tygodnia cały psalterz. Sto pięćdziesiąt psalmów dzieli się na dwadzieścia kathizm (kafizm), a każda z nich na trzy proporcjonalne części, po których następuje „Chwała Ojcu”. W nieszporach odmawia się jedną kathizmę, a w jutrzni dwie lub trzy. W Wielkim Poście czyta się w jutrzni trzy kathizmy, a po jednej w małych godzinach, dzięki czemu odmawia się cały psalterz dwa razy w ciągu tygodnia. Psalterza nie czyta się od Wielkiego Czwartku do soboty przed niedzielą św. Tomasza Apostoła (przewodnia) włącznie. Oficjum Wielkiej Niedzieli i następującego po niej tygodnia wielkanocnego nie ma psalmów zupełnie, z wyjątkiem nieszporów (140, 141, 129 i 116) i jutrzni (148, 149, 150).

W nieszporach świątecznych bywają zazwyczaj trzy czytania ze Starego Testamentu. Podobnie w Poście. W nieszporach poprzedzających Wielką Sobotę występuje aż piętnaście czytań. W nieszporach, które łączą się z liturgią uprzednio poświęconych darów czyta się dwa. Ewangelię czyta się w jutrzni niedzielnej i świątecznej, a wyjątkowo w nieszporach (na przykład w wieczór Wielkiego Piątku i Niedzieli Wielkanocnej).

Lokalne Kościoły rodziny bizantyjskiej stosują w strukturze oficjum różne skróty i opuszczenia, zwłaszcza gdy idzie o psalterz, czy kanon (utwór poetycki o stałym schemacie). Należy jednak pamiętać, że Kościół wschodni odprawia oficjum z ludem. Nie jest ono pomyślane do prywatnego odmawiania. Mimo monastycznego pochodzenia bizantyjska liturgia godzin jest modlitwą ludu w oryginalnym liturgicznym wykonaniu i tu może stanowić wzór dla naszej posoborowej liturgii godzin, która w języku narodowym powinna stać się z odmawianej po kątach, służbą Bożą odprawianą w Kościele przez kler wraz z ludem.

2. TREŚĆ TEOLOGICZNA NIESZPORÓW

Cała liturgia jest wyrazem zachwytu dla Bożej wspaniałości. Liturgiczny cykl dzienny zaczynają nieszpory. Już ich początek wyraża podziw dla Bożej wielkości: „Błogosławiony Bóg nasz” lub w nieszporach całonocnego czuwania: „Chwała Świętej i Nierozdzielnej Trójcy”. Jeżeli nieszpory poprzedzają sprawowanie Eucharystii uprzednio poświęconych darów, celebrans zaczyna je słowami: „Błogosławione Królestwo Ojca i Syna i Świętego Ducha”

Po zwykłych modlitwach wstępnych, czy też bezpośrednio po doksologii wzywa tekst liturgiczny lud do oddania pokłonu Bogu, którym jest Chrystus, jedyny reprezentujący niebieskiego Ojca Król. On jest pełnym odbiciem Bożej chwały.

Zanim jednak poznamy pełnię Bożej chwały w obliczu Syna, Słowa i Mądrości Bożej, widzimy tę Mądrość odbitą jak w zwierciadle w całym stworzeniu. Boża mądrość i chwała objawia się w dziele stworzenia. Kościół wyśpiewuje tę chwałę Bożą objawioną w stworzeniach słowami psalmu 103: „Błogosław duszo moja Pana, Panie, Boże mój jesteś bardzo

wielki... odziany światłem jak szatą". Zachwyt dla Bożego dzieła stworzenia, który kiedyś wyraził faraon monoteista Echnaton, a który w sposób uwzględniający transcendencję Stwórcy wyśpiewuje natchniony psalmista rozbrzmiewa codziennie, a przynajmniej w soboty i wigilie świąt, pod kopułami cerkwi. Dzieło Boże jest Bożą mową do nas, a nasz zachwyt i opiewanie tego dzieła jest odpowiedzią stworzenia. Człowiek jest świadomy wielkości Boga i Jego dzieła i swojego miejsca w nim.

Wspaniałą harmonię odbłasku Bożej mądrości zakłóca grzech. Dlatego też świadomy swej słabości człowiek wzywa pomocy Bożej wielką ektenią (litania), wielokrotnym wołaniem o pomoc dla siebie we wszystkich sprawach. Powtarzające się tyle razy *Kyrie eleison* (Hospody pomyluj; Panie, zmiłuj się) musi być przez Boga wysłuchane, jak o tej modlitwie mówił brat *Albert*, *Adam Chmielowski*.

Następuje teraz *kathizma* (kafizma). Pierwsze trzy psalmy pierwszej *kathizmy*, jaką czyta się w uroczystych nieszporach zawierają słowa otuchy, obiecują mesjański lepszy porządek w świecie stworzonym.

Na tę zapowiedź nowych czasów, na Bożą obietnicę człowiek odpowiada błaganem małej ektenii (litanii), a czując się słabym i potrzebującym pomocy modli się słowami psalmów 140 („Panie, do Ciebie zawołałem”), 141, 129 („Z głębokości zawołałem do Ciebie, Panie”). To unizone wołanie do Boga budzi ufność i ufną pewnością wybawienia. W tekst psalmów wplatają się *stychyry*, czyli krótkie pieśni. Tę psalmodię kończy psalm 116 („Chwalcie Pana wszystkie narody”). Wspaniałe dzieło stworzenia, choć skażone grzechem, dzięki ufności w moc Stwórcy, który zesła zbawienie, może być tylko powodem do oddania chwały Najwyższemu, którego prawda jest wieczna.

Całe Boże stworzenie stanowi wielkie tło dla pojawienia się prawdziwego Światła, objawienia Bożego Słowa, odwiecznej Bożej Mądrości. Kapłan uroczyste obchodzi ołtarz z kadzielnicą, wchodzi północnymi drzwiami ikonostasu, staje w tzw. królewskiej bramie (w Kościele słowiańskim: carskie wrota, carskie drzwi). Jeżeli w czasie nieszporów jest czytana Ewangelia, to wtedy księga Ewangelii stanowi centrum tej procesji. Kapłan woła: „Oto Mądrość najwyższa, powstańmy” (dosłownie: stójmy prosto). Jeżeli jest diakon, to słowa te należą do niego. Greckie określenie mądrości — „*sofija*” teksty starosłowiańskie oddają „*premdrost*”, czyli mądrość najwyższa. Na tle stworzenia, na tle całego kosmosu, który jest odbiciem mądrości Bożej, odbiciem niestworzonej harmonii, mimo zgrzytu jaki wnosi ciemność grzechu, pojawia się odwieczna Boża Mądrość, Słowo Wcielone — *Jezus Chrystus*, pełnia światła.

Na okrzyk celebransa, czy diakona ogłaszający obecność Bożej Mądrości, wierni wybuchają śpiewem hymnu „Światłości pogodna” Opiewają chwałę Ojca, Syna i Ducha Świętego, radują się, że Chrystus daje życie światu i cały świat Go chwali. Całe dzieło stworzenia ześrodkowuje się na kontemplacji tego jedyne Świata i tej jedynej Mądrości, jaką jest *Jezus Chrystus*. Wspaniały ten hymn z II w. posłużył św. *Bazylem* za argument na wiarę w Bóstwo trzech osób *Trójcy Przenajświętszej*. Hymn wprowadził do nieszporów zdaje się św. *Sofroniusz*, patriarcha Jerozolimy z VII w., bo nosi on czasem jego imię. Ten hymn liturgiczny natchnął ongiś poetę *Tarasa Szewczenkę* do napisania rewolucyjno-religijnej parafrazy.

Teraz, gdy nabożeństwo osiągnęło swój centralny punkt, śpiewa się wersety psalmu, które poprzedzają w święta czytania. Z kolei z właściwym liturgii wschodniej błagalnym uporem śpiewa się ektenię nieustającą, czyli podwójną z trzykrotnym „Panie, zmiłuj się” i rzewną błagalną modlitwą, skomponowaną z wersetów psalmów. Następuje kolejna ektenia, tzw. błagalna, a potem modlitwa nad pochylonymi głowami.

W uroczyste dni teraz odbywa się litia z odpowiednimi pieśniami i modlitwami. W słowiańskim wykonaniu charakterystyczne tu jest oryginalne, greckie „Kyrie eleison”, będące nie tylko wyrazem błagania, ale i zachwytu dla Bożej potęgi.

Niezależnie od litii następują teraz apostychy, zwane w terminologii słowiańskiej stychyrami na stychownie. Są to dłuższe teksty opiewające tajemnicę dnia, czy niedzieli przeplatane wersetami psalmów.

Nastrój nabożeństwa z bardziej starotestamentalnego przemienia się w nowotestamentalny. Światłość Chrystusa jaśnieje w pełni. Hymn Symeona, który ogląda Światłość na oświecenie pogan i chwałę Izraela stanowi jakby pieczęć, że zarówno objawione w świecie stworzonym jak i w Starym Testamencie Światło Boże jaśnieje w pełni w Chrystusie i do Niego prowadzi.

Następujące później „Ojczy nasz”, tropary dnia i modlitwa rozesłania (tzw. odpust), stwierdzająca, że Chrystus jest dobry i kochający ludzi, kończą nieszpory, które jak każde inne nabożeństwo przygotowują nas do lepszego uczestniczenia w eucharystycznej służbie Bożej i doprowadzają do spotkania z Chrystusem, jedynie dobrym i prawdziwie nas miłującym⁹.

3. WIELKIE NIESZPORY NIEDZIELNE SIÓDMEGO TONU¹⁰.

1. Celebrans z diakonem robią trzy pokłony (metanie) przed „świętą bramą”, obracają się do ludu, kłaniają się i prawym wejściem, czyli tzw. południowym, wchodzi do sanktuarium, odmawiając następujący fragment psalmu:

⁹ Por. *Oktoich sirjecz ośmiogłaśnik*, Moskwa 1873, t. 1, karta 10. 314; t. 2, 292; A. Baumstark, *Aufbau des byzantinischen Breviers*, in: *Die Ostkirche betet*, B. 1, Münster² 1962, 20—21; *Nebo na zemle. Boguśluženije Wostocznoj Cerkwi*, ed. Foyer Oriental Chrétien, Bruxelles 1969, 30—35.

¹⁰ Rok liturgiczny w Kościele bizantyjskim posiada cztery cykle: 1) cykl tygodniowy — każdy dzień tygodnia poświęcony jest jakiejś tajemnicy, świętemu lub grupie świętych; 2) cykl ośmiu tygodni, którego podstawą jest osiem tonów bizantyjskiej muzyki kościelnej; rozpoczyna się on w niedzielę przewodnią (św. Tomasza); 3) cykl świąt ruchomych, który koncentruje się wokół Paschy i obejmuje 18 tygodni: 10 tygodni przygotowania do Paschy (Triodion) i 8 tygodni po święcie Paschy, do niedzieli po Zesłaniu Ducha Świętego (Pentekostarion); 4) cykl świąt stałych, który rozpoczyna się 1 września, a kończy 3 sierpnia.

Cykle te wzajemnie się nakładają i wzbogacają treść codziennej modlitwy liturgicznej. Por. *Liturgikon*, hrsg. N. Edelby, Recklinghausen 1967, 40.

Wybieramy nieszpory niedzielne 7 tonu w rycie bizantyjsko-greckim (*Anthologion tū oloū eniautū*, teuchos 4, en Rōmēe 1968), różniącym się w niektórych szczegółach od rytu bizantyjsko-słowiańskiego (zob. *Mołytwostow*, Rym 1975; *Stużebnik*, Rim 1956; *Jerejskij molitwostow*, Rim 1950).

Ja zaś wchodzę do Twego domu dzięki ogromnemu miłosierdziu Twemu i padam na twarz przed Twoim świętym sanktuarium, z bojaźni Twojej.

Następnie obydwaj oddają trzy pokłony przed ołtarzem i kapłan całuje księgę Ewangelii oraz ołtarz, a diakon tylko ołtarz.

2. Kapłan ubiera epitrachilion (rodzaj bizantyjskiej stuły, odsuwa zasłonę (katapetazma) zakrywającą świętą bramę i śpiewa ¹¹:

Błogosławiony Bóg nasz, w każdym czasie, teraz i zawsze i na wieki wieków.
Chór: Amen.

Chwała Tobie Boże nasz, chwała Tobie.

Królu niebieski, Paraklecie ¹², Duchu prawdy, który wszędzie jesteś i wszystko wypełniasz, skarbnico dóbr i dawco życia, przyjdź i zamieszkać w nas oraz oczyść nas od wszelkiej zmazy i zbaw, o Dobry, nasze dusze.

Święty Boże, Święty mocny, Święty nieśmiertelny, zmiłuj się nad nami (trzykrotnie).

Chwała Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi.

I teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

Przenajświętsza Trójco, zmiłuj się nad nami.

Panie, zmaż nasze grzechy.

Władco, daruj nasze nieprawości.

Święty, spojrzij i ulecz nasze słabości ze względu na Twoje Imię.

Panie, zmiłuj się (trzykrotnie).

Chwała Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi.

I teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

Ojcze nasz.

K: Bo Twoje jest królestwo, i potęga, i chwała, Ojca, i Syna i Świętego Ducha, teraz i zawsze i na wieki wieków.

Ch: Amen.

Panie, zmiłuj się (dwanaście razy).

Chwała Ojcu.

I teraz.

3. Lektor czyta lub chór śpiewa psalm wstępny (proimiakon):

Pójdźcie, pokłońmy się Królowi naszemu Bogu.

Pójdźcie, pokłońmy się Chrystusowi, Królowi naszemu Bogu.

Pójdźcie, pokłońmy się i padnijmy przed samym Bogiem, Jezusem Chrystusem, Królem, Bogiem naszym.

¹¹ Inaczej w wersji słowiańskiej. Kapłan w epitrachile wychodzi przed królewską bramę i stoi tu do zakończenia psalmu lub ektenii, gdy nie ma diakona. Por. *Służebnik*, 6. 9–10.

¹² Greckie słowo „paraklet” modlitewniki słowiańskie tłumaczą przez „utiszytiel”, czyli: Pocieszyciel, sprawca radości (por. T. Brajerski, *Język staro-cerkiewno-słowiański*, Lublin 1977, 170), co jednak nie oddaje bogatej treści greckiego określenia. Paraklet w Nowym Testamencie wyraża ideę skutecznej pomocy, wstawiennictwa i obrony, a także oskarżenia. Trudno w języku polskim znaleźć wyrażenie, które oddałoby wszystkie te funkcje Ducha Św. Tę samą trudność odczuwał judaizm i dlatego pozostawił brzmienie greckie w pisowni aramajskiej. Por. L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana* (Pismo Święte Nowego Testamentu, IV), Poznań 1975, 94. 315 nn.

Psalm 103¹³.

Do psalmu dodaje się:

Słońce poznało swój zachód, sprowadzasz mrok i noc nastaje.
Jakże pomnożyłeś Twoje dzieła o Panie, wszystko mądrze uczyniłeś.
Chwała Ojcu. I teraz.

Alleluja, Alleluja, Alleluja, chwała Tobie, Boże (trzy razy w połączeniu z trzema pokłonami).

4. Podczas recytacji psalmu, celebrans przy słowach w. 24: „wszystko mądrze uczyniłeś” wychodzi lewym (północnym) wejściem ze sanktuarium, staje przed ikoną Chrystusa i odmawia siedem modlitw wieczornych.

A. Panie, współczujący i miłosierny, wielce litościwy i wyrozumiały, wysłuchaj nasze modlitwy i zwróć uwagę na naszą prośbę, uczyni znak dla naszego dobra. Bądź nam przewodnikiem na Twojej drodze, abyśmy chodzili w Twojej prawdzie. Rozwesel nasze serca, abyśmy bali się Twojego świętego Imienia, bo Ty jesteś wielki i czynisz cuda. Ty Panie jesteś jedynym Bogiem i nie ma podobnego Tobie wśród bogów. Potężny w miłosierdziu i dobry w mocy, aby pomagać, pocieszać i zbawiać wszystkich, którzy pokładają nadzieję w Twoim świętym Imieniu.

Bo Tobie należy się wszelka chwała, cześć i uwielbienie, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

B. Panie, nie gań nas, gdy się gniewasz, ani też nie karć, gdy jesteś oburzony, lecz kieruj się względem nas swoją łagodnością, lekarzu i pielęgniarzu naszych dusz. Przyrowadź nas do portu Twojej woli. Oświeć oczy naszych serc, abyśmy poznali Twoją prawdę. Daj nam resztę obecnego dnia i cały czas naszego życia przeżyć w pokoju i bez grzechu, za wstawiennictwem Świętej Bogarodzicy i wszystkich świętych.

Bo Twoja jest władza, i Twoje jest Królestwo, i potęga i chwała, Ojca i Syna i Świętego Ducha, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

C. Panie, Boże nasz, wspomnij o nas grzesznych i nieużytecznych Twoich sługach, gdy wzywamy Twego świętego Imienia. Nie zawstydzaj nas, gdy oczekujemy Twego miłosierdzia, ale daruj nam Panie wszystko o co dla zbawienia prosimy. Uczyni nas godnymi kochać Cię i bać się z całego naszego serca oraz czynić we wszystkim Twoją wolę.

Bo jesteś Bogiem dobrym i kochającym ludzi i Tobie wysoko chwałę posyłamy, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

D. Niemilknącymi hymnami i nieustającymi pieśniami pochwalnymi opiewany przez święte Potęgi, napelnij nasze usta Twoją chwałą, abyśmy oddali uwielbienie Twemu świętemu Imieniu. Daj nam cześć i dziedzictwo ze wszystkimi, którzy lękają się Ciebie w prawdzie i strzegą Twoich przykazań, za wstawiennictwem Świętej Bogarodzicy i wszystkich Twoich świętych.

Bo Tobie należy się wszelka chwała, cześć i uwielbienie, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

E. Panie, Panie, który przeczystą Twą ręką wszystko podtrzymujesz. Ty jesteś wyrozumiały wobec nas wszystkich, a ubolewasz z powodu zła, które wyrządzamy, wspomnij na litość Twoją i miłosierdzie swoje. Wejrzyj na nas w swojej dobroci i daj, abyśmy w ciągu reszty obecnego dnia uniknęli rozlicznych i przebiegłych zasadzek Złego. Strzeż od napaści nasze życie, łaską Twego Przenajświętszego Ducha.

Przez miłosierdzie i miłość do człowieka Twego jednorodzonego Syna, z którym jesteś błogosławiony wraz z Przenajświętszym, dobrym i życiotwórczym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

¹³ Kościół bizantyjski posługuje się tekstem Starego Testamentu według Septuaginty, która przyjmuje nieco inną numerację psalmów, niż tekst oryginalny. W nawiasie podajemy numerację tekstu oryginalnego. W Kościele rosyjskim śpiewa się często tylko wyjątki Ps 103(104).

F. Boże wielki i godny podziwu, który z niewypowiedzianą dobrocią i przebogata przezornością wszystkim zarządzasz, który udzieliłeś nam ziemskich dóbr, a obiecane królestwo poręczyłeś już przez obdarowanie nas dobrami, który sprawiłeś, że w minionym czasie dnia dzisiejszego ustrześliśmy się od wszelkiego złego, daj nam i resztę dnia dokończyć nienagannie, w obliczu Twojej chwały i wysławiać Cię, naszego Boga, jedynie dobrego i kochającego ludzi.

Bo Ty jesteś naszym Bogiem i Tobie chwałę wysoko posyłamy, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

G. Wielki i najwyższy Boże, jedyny nieśmiertelny i mieszkający w światłości niedostępnej. W mądrości stworzyłeś wszystkie stworzenia i rozdzielasz światło od ciemności. Umieściłeś słońce, aby panowało w dzień, a księżyc i gwiazdy, aby władowały nocą. Uczyniłeś nas grzesznych, w tej godzinie stanąć przed Twoim obliczem, aby Cię wysławiać i przynieść Ci wieczorną pieśń pochwalną. Ty sam Panie, kochający ludzi, skieruj naszą modlitwę jak kadzidło przed Tobą i przyjmij ją jako woń przyjemną. Udziel nam spokoju tego wieczora i nadchodzącej nocy. Przyodziej nas w zbroję światła. Uwolnij nas od lęku nocnego i od wszelkiego dzieła, które zdarza się w ciemnościach. Daj nam sen, który darowałeś dla wytchnienia naszej słabości, wolny od wszelkich szatańskich wyobrażeń. Tak, Władco wszystkiego i dawco dóbr, niech przejęci skrucą¹⁴, wspominamy w nocy na naszych posłaniach Twoje Imię, a oświeceni wykładem Twoich przykazań z duchową radością wstaniemy do wychwalania Twojej dobroci, zanosząc do Twego miłosierdzia prośby i błagania za własne grzechy i całego Twego ludu. Wejrzyj nań w litości za wstawiennictwem świętej Bogarodzicy.

Bo jesteś Bogiem dobrym i kochającym ludzi i Tobie wysoko chwałę posyłamy, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

5. Po odmówieniu tych modlitw celebrans prawym wejściem wraca do sanktuarium, a diakon wychodzi przed świętą bramę, aby śpiewać ektenię o pokój (litania). Gdy nie ma diakona litanie tę śpiewa celebrans, stojąc przed ołtarzem¹⁵.

D: W pokoju do Pana pomódlmy się.

Chór odpowiada na każde wezwanie: Panie, zmiłuj się.

D: O pokój z wysoka i zbawienie dusz naszych do Pana pomódlmy się.

D: O pokój dla całego świata, o spokój i zjednoczenie wszystkich świętych Kościołów Bożych, do Pana pomódlmy się.

D: Za ten święty Kościół, za tych, którzy do niego wchodzą z wiarą, pobożnością i bojaźnią Bożą, do Pana pomódlmy się.

D: Za miłującego Boga biskupa N.¹⁶, za czcigodne prezbiterium, diakonów w Chrystusie, za cały stan duchowny i lud, do Pana pomódlmy się.

D: Za rządzących nami i wojsko, do Pana pomódlmy się.

D: Za nasze miasto, za każde miasto, wieś i kraj oraz za wszystkich wierzących, którzy tam mieszkają, do Pana pomódlmy się.

D: O zdrowe powietrze, obfitość płodów ziemi i czasy spokojne, do Pana pomódlmy się.

D: Za pływających po morzu, podróżujących po lądzie, za chorych, cierpiących i uwięzionych oraz o zbawienie ich, do Pana pomódlmy się.

D: O uwolnienie nas od wszelkich utrapień, gniewu, niebezpieczeństwa i biedy, do Pana pomódlmy się.

D: Pomóż, zbaw, zmiłuj się i ochraniaj nas Boże w Twojej łaskawości.

¹⁴ Tekst słowiański ma zamiast „przejęci skrucą”: „będąc Ci miłymi”. Por. *Jerejskij molitwostow*, 245; *Molytwostow*, 10.

¹⁵ W Kościołach słowiańskich kapłan śpiewający ektenię stoi przed ikonostasem.

¹⁶ W Kościele greckim wymienia się tylko biskupa lokalnego. Gdy jest nim patriarcha mówi się: „za błogosławionego patriarchę”, gdy metropolita: „za wielce świętobliwego metropolitę” (por. *Anthologion*, 130). Natomiast w Kościołach słowiańskich wymienia się całą hierarchię (por. *Służebnik*, 18; *Jerejskij molitwostow*, 18).

D: Wspominając najświętszą, najczystsza, przebłogosławioną, sławną Panią naszą Bogarodnicę i zawsze Dziewicę Maryję wraz ze wszystkimi świętymi, polecajmy Chrystusowi Bogu siebie samych, jedni drugich i całe nasze życie.

Ch: Tobie Panie.

K: Bo Tobie należy się wszelka chwała, cześć i uwielbienie, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Ch: Amen.

6. Lektor czyta pierwszą kathizmę Psalterza, która obejmuje psalmy: 1 do 8. W kościołach słowiańskich chór często śpiewa tylko wyjątki pierwszej kathizmy, przeplatane aklamacją „Alleluja”:

Szczęśliwy człowiek.

Alleluja.

Który nie idzie za radą występnych.

Alleluja.

Albowiem znana jest Panu droga sprawiedliwych, a droga występnych zaginie.

Alleluja.

Służcie Panu z bojaźnią, z drżeniem całujcie Mu stopy.

Alleluja.

Szczęśliwi wszyscy, którzy Mu ufają.

Alleluja.

W sobotę wieczorem:

Powstań Panie, ocal mnie mój Boże.

Alleluja.

W wigilię świąt:

Panie, jak liczni są moi prześladowcy.

Alleluja.

U Pana jest zbawienie. Nad ludem Twoim Tve błogosławieństwo.

Alleluja.

Chwała Ojcu.

Alleluja.

I teraz.

Alleluja.

Alleluja, Alleluja, Alleluja. Chwała Tobie Boże. — Trzykrotnie.

7. Po skończonej kathizmie diakon śpiewa przed świętą bramą małą ektenię (mała litanja). Jeśli nie ma diakona śpiewa ją sam celebrans w sanktuarium przed ołtarzem.

D: Jeszcze, jeszcze, w pokoju do Pana pomódlmy się.

Ch: Panie, zmiłuj się.

D: Pomóż, zbaw, zmiłuj się i ochraniaj nas Boże w Twojej łaskawości.

Ch: Panie, zmiłuj się.

D: Wspominając najświętszą, najczystsza, przebłogosławioną, sławną Panią naszą Bogarodnicę i zawsze Dziewicę Maryję wraz ze wszystkimi świętymi, polecajmy Chrystusowi Bogu siebie samych, jedni drugich i całe nasze życie.

Ch: Tobie Panie.

K: Bo Twoja jest władza, i Twoje jest Królestwo, i potęga i chwała Ojca i Syna i Świętego Ducha, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

8. Zapala się wszystkie światła. Zaczyna się liturgia światła (lucernarium, lychnikon). Celebrans błogosławi kadzidło.

D: Błogosław, panie, kadzidło.

K: Przynosimy Ci kadzidło Chryste, Boże nasz, aby jego zapach był miłą wonią duchowną. Przyjmij je przy twoim ołtarzu ponad niebiosami, a w zamian ześlij nam łaskę Twego Przenajświętszego Ducha.

Diakon okadza ołtarz, sanktuarium, ikonostas, kościół i wiernych. Gdy nie ma diakona okadza sam celebrans ubrany tylko w epitrachion.¹⁷

9. W tym czasie chór śpiewa Ps 140 (141) i następny oraz 129 (130) i 116 (117). Początek Ps 140 (141) przeplata się werselem: „Wysłuchaj mnie Panie!”.

Ps 140 (141)

Panie, do Ciebie zawołałem, wysłuchaj mnie.
Wysłuchaj mnie Panie.

Panie, do Ciebie zawołałem, wysłuchaj mię, usłysz głos mojego błagania, gdy wołam do Ciebie.

Wysłuchaj mnie Panie.

Niech moja modlitwa wznosi się przed Tobą jak kadzidło, a podniesione moje ręce jak ofiara wieczorna.

Wysłuchaj mnie Panie.

Od w. 3 śpiewa się już psalm bez wersetu responsoryjnego.

Ps 141 (142), 2—7

Począwszy od w. 8 tego psalmu i obydwie następne psalmy przeplata się stychirami, krótkimi pieśniami, które należą do części zmienionych oficjum.

Stych 1 (w. 8a): Wyprowadź mnie z więzienia, abym mógł wyznawać Twoje Imię.

Stychira: Pójdźcie, wykrzykujmy z radości Panu, który skruszył władzę śmierci i oświecił ludzki ród. Z bezcielesnymi bytami wołajmy: Stwórczo i Zbawco nasz, chwała Tobie.

Stych 2 (w. 8b): Oczekują mnie sprawiedliwi, dopóki mnie nie nagrodzisz.

Stychira: Zbawco, zniosłeś ze względu na nas krzyż i grób. Jako Bóg śmiercią śmierć zniszczyłeś, dlatego kłaniamy się Twemu Zmartwychwstaniu po trzech dniach. Panie, chwała Tobie.

Ps 129 (130)

Stych 3 (w. 1—2a): Z głębokości zawołałem do Ciebie Panie, Panie wysłuchaj głosu mego.

Stychira: Gdy Apostołowie zobaczyli Twoje Zmartwychwstanie, Stworzycielu, zdziwili się i zaśpiewali anielską pieśń pochwalną. To jest chwała Kościoła, to jest bogactwo królestwa. Panie, który cierpiełeś, ze względu na nas, chwała Tobie.

Stych 4 (w. 2b): Niech będą zwrócone Twoje uszy na głos mojej modlitwy.

Stychira: Chociaż zostałeś Chryste pojmany przez nieprawych mężów, to przecież jesteś moim Bogiem i nie zawstydzę się. Bito Cię po plecach — nie zaprę się. Przybito Cię do krzyża — nie zakryję tego. Chlubię się Twoim Zmartwychwstaniem. Twoja śmierć jest moim życiem. Wszzechpotężny Panie, chwała Tobie.

Stych 5 (w. 3—4a): Jeśli będziesz zwracał uwagę na nasze nieprawości Panie, Panie, któż się ostoi? Bo u Ciebie jest pojednanie.

¹⁷ Por. O. Narbutt, *Historia i typologia ksiąg liturgicznych bizantyńsko-słowiańskich. Zagadnienie identyfikacji według kryterium treściowego*, Warszawa 1979, 135.

Stychira: Chrystus wypełniając prorocstwo Dawida objawił uczniom na Syjonie swoją wspaniałość, gdy pokazał siebie wychwalanego i zawsze wysławianego wraz z Ojcem i Duchem Świętym. Naprzód jako bezcielesne Słowo, potem jako człowiek, który ze względu na nas przyjął ciało, umarł i zmartwychwstał własną mocą, ponieważ kocha ludzi.

Stych 6 (w. 4b—5): Ze względu na imię twoje, oczekiwałem Cię, Panie. Wyczekiwała dusza moja na słowo Twoje, nadzieję miała dusza moja w Panu.

Stychira: Zszedłeś Chryste do Otchłani, bo chciałeś. Ograbiłeś śmierć jako Bóg i Władca. Zmartwychwstałeś po trzech dniach, wskrzeszając wraz z sobą Adama z więzów i zniszczenia Otchłani, który wołał i mówił: Chwała Twojemu Zmartwychwstaniu, jedyny kochający ludzi.

Stych 7 (w. 6); Od straży porannej aż do nocy, od straży porannej niechaj ufność ma Izrael w Panu.

Stychira: Zostałeś Panie położony w grobie jako umarły, a po trzech dniach zmartwychwstałeś jako potężny w mocy. Wskrzesiłeś wraz z sobą Adama ze zniszczenia śmierci jako wszechpotężny.

Po trzech następnych stychach śpiewa się stychiry z minei, przypadającego na niedzielę świętego¹⁸.

Stych 8 (w. 7—8): Ponieważ u Pana miłosierdzie i wielkie u Niego odkupienie. On odkupi Izraela ze wszystkich jego nieprawości.

Stychira z minei.

Ps 116 (117)

Stych 9 (w. 1): Chwalcie Pana wszystkie narody, wychwalajcie Go wszystkie ludy.

Stychira z minei.

Stych 10 (w. 2): Bo zapanowało nad nami Jego miłosierdzie, a prawda Pana trwa na wieki.

Stychira z minei.

Chwała Ojcu.
Doksastikon¹⁹.
I teraz.

Theotokion, czyli dogmatikon²⁰.

Dałaś się poznać Bogarodzico, jako Matka, wbrew prawom natury, bo pozostałaś Dziewicą ponad wszelki rozsądek, ponad wszelkie pojęcia. Nie jesteśmy w stanie objaśnić słowami cudu Twego rodzenia. Cudowne już było Twoje poczęcie, Niepokalana, niepojęte jest również Twoje zrodzenie, bo gdzie Bóg tego chce uchyla prawa natury. Uznajemy Ciebie za Matkę Boga, uciekamy się do Ciebie i prosimy, abyśmy zbawili nasze dusze.

10. Gdy chór zaczyna śpiewać „Chwała Ojcu”, celebrans ubiera fełonion (fełon), diakon (lub celebrans) otwiera świętą bramę i bierze kadzidło. Obydwaj z celebransem wychodzą lewą stroną i stają przed otwartą bramą. Jest to tzw. isodos, czyli wchód. Diakon stojąc po prawej stronie celebransa mówi:

¹⁸ Minea, dosłownie po grecku Księga (miesięczna), zawierająca części zmienne świąt stałych. Zazwyczaj jest ich dwanaście i każda obejmuje święta jednego miesiąca. Por. *Liturgikon*, 1065; O. N a r b u t t, dz. cyt., 59, 128.

¹⁹ Nazwa od greckiego określenia „Chwała” — doksa. W księgach słowiańskich nosi nazwę „nasławnik”. Por. *Liturgikon*, 1057.

²⁰ Theotokion (słowiański „bogoroditzen”) jest to pieśń ku czci Bogarodzicy (gr. Theotokos), którą śpiewa się po troparach i stychirach. W niesporach niedzielnych theotokion po stychirach do Ps 140 (141) i innych nazywa się dogmatikon, gdyż jego treść stanowi pochwała Maryi jako Bogarodzicy i nauka o Wcieleniu. Por. O. N a r b u t t, dz. cyt., 117, 119.

Do Pana pomódlmy się.

K: Chwalimy Cię i błogosławimy, dziękujemy i prosimy Cię, Władco wszystkiego i Panie, kochający ludzi. Niech nasza modlitwa wznosi się przed Tobą jak kadzidło. Nie dozwól, aby nasze serca skłaniały się do złych słów i myśli, ale wybaw nas od wszystkich, którzy polują na nasze dusze, bo na Ciebie Panie, zwracamy nasze oczy i Tobie zaufaliśmy. Nie zawstydz nas, Boże nasz. Bo Tobie należy się wszelka chwała, cześć i uwielbienie, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

D: Błogosław, Panie, święty Wchód.

K: (błogosławiąc): Błogosławiony Wchód Twoich Świętych, w każdym czasie, teraz, i zawsze i na wieki wieków.

D: Amen.

(Następnie diakon okadzając święte ikony śpiewa:)

Oto mądrość! Powstańmy²¹.

11. Z kolei chór śpiewa hymn wieczorny.

Światłości pogodna, świętej chwały
nieśmiertelnego Ojca, niebieskiego, świętego i błogosławionego,
Jezu Chryste!

Przybywszy o zachodzie słońca i widząc światło wieczorne, śpiewamy Bogu Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi.

Godny jesteś Synu Boży, aby po wszystkie czasy śpiewano o Tobie hymny pobożnymi głosami.

Ty życie dajesz światu,
dlatego świat Cię sławi.

12. Podczas gdy chór śpiewa hymn wieczorny celebrans całuje święte drzwi z prawej i lewej strony (często w tym miejscu są miniaturowe ikony Chrystusa i Bogarodzicy) i wchodzi z diakonem do sanktuarium. Diakon okadza ikonostas, ołtarz, sanktuarium, ikony, celebransa i lud.

13. Następuje prokimenon (prokimen), który w sobotę wieczorem składa się z Ps 92 (93), 1.

D: Prokimenon wieczorny²².

Prokimenon śpiewa chór lub diakon na przemian z chórem.

Refren: Pan króluje, oblókł się w okazałość.

Stych 1: Przyodział się Pan w potęgę i przepasał się.

Refren.

Stych 2: Albowiem tak świat utwierdził, że się nie zachwieje.

Refren²³.

14. Diakon wychodzi przed ikonostas, staje przed świętymi drzwiami i śpiewa ektenię nieustającą (litania nieustająca). Gdy nie ma diakona śpiewa ją kapłan przed ołtarzem. Na każde wezwanie chór odpowiada trzykrotnym „Panie, zmiłuj się”²⁴.

²¹ W Kościołach słowiańskich kreśli kadzielnicą znak krzyża. Por. *Stużebnik*, 25.

²² W Kościołach słowiańskich kapłan zwraca się do ludu i pozostaje tak do końca prokimenonu. Dialog jest rozwinięty: „D: Bądźmy uważni! K: Pokój wszystkim (błogosławi lud). D: Oto mądrość najwyższa! Bądźmy uważni!” Por. *Jerejskiej molitwostow*, 261; *Stużebnik*, 26.

²³ Kościół słowiański dodaje jeszcze trzeci stych: „Twemu domowi przystoi świętość, o Panie, na długie dni.” Por. *Jerejskiej molitwostow*, 261; *Stużebnik*, 27.

²⁴ W wersji słowiańskiej po pierwszych dwóch prośbach śpiewa się tylko raz „Panie, zmiłuj się”, a ilość prośb jest mniejsza. Por. *Jerejskiej molitwostow*, 264 n.

- D: Mówmy wszyscy z całej duszy i z całego naszego umysłu, mówmy:
 D: Panie Wszchemogący, Boże Ojców naszych, prosimy Cię, usłysz i zmiłuj się.
 D: Zmiłuj się nad nami Boże, według wielkiego miłosierdzia Twego, prosimy Cię, usłysz i zmiłuj się.
 D: Jeszcze prosimy za naszego miłującego Boga biskupa N. i czcigodne prezbiterium.
 D: Jeszcze prosimy za braci naszych, za kapłanów, diakonów, zakonników i za wszystkich braci naszych w Chrystusie.
 D: Jeszcze prosimy o miłosierdzie, życie, pokój, zdrowie, zbawienie i opiekę, przebaczenie i odpuszczenie grzechów sług Bożych.
 D: Jeszcze prosimy za błogosławionych i niezapomnianych budowniczych tego kościoła i za wszystkich naszych zmarłych prawosławnych ojców i braci. którzy tu lub gdzie indziej spoczywają otoczeni szacunkiem.
 D: Jeszcze prosimy za tych, którzy przynoszą w świętym i czcigodnym Kościele owoce i dobre uczynki, trują się i śpiewają, za (stojących wokoło) lud, który oczekuje od Ciebie wielkiego i bogatego miłosierdzia.
 K: Bo Ty jesteś Bogiem miłosiernym i kochającym ludzi i Tobie wysoko chwałę posyłamy, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze i na wieki wieków.

Ch: Amen.

15. Lektor czyta modlitwę:

Niech podoba się Tobie Panie w ten wieczór zachować nas od grzechu.

Błogosławiony jesteś Panie Boże ojców naszych, chwalebne i uwielbione Imię Twoje na wieki. Amen.

Niech będzie Panie Twoje miłosierdzie nad nami jako, że nadzieję pokładamy w Tobie.

Błogosławiony jesteś Panie, naucz nas Twojej sprawiedliwości.

Błogosławiony jesteś Władco, pozwól nam zrozumieć Twoją sprawiedliwość.

Błogosławiony jesteś Święty, oświeć nas Twoją sprawiedliwością.

Panie, miłosierdzie Twoje na wieki, nie gardź dziełem rąk Twoich.

Tobie należy się chwała, Tobie należą się hymny, Tobie cześć się należy, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi. Teraz i zawsze, i na wieki wieków. Amen.

16. Diakon lub kapłan, gdy nie ma diakona śpiewa litanie błagalną. W rycie bizantyjsko-greckim śpiewa ją zawsze celebrans, stojąc przed ołtarzem w sanktuarium.

K: Uzupełnijmy naszą wieczorną modlitwę do Pana.

Ch: Panie, zmiłuj się.

K: Pomóż, zbaw, zmiłuj się i ochraniaj nas Boże w Twojej łaskawości.

Ch: Panie, zmiłuj się.

K: Cały wieczór doskonały, święty, spokojny i bez grzechu, u Pana wypraszajmy.

Ch: Udziel Panie.

K: Anioła pokoju, wiernego przewodnika i stróża dusz oraz ciał naszych, u Pana wypraszajmy.

Ch: Udziel Panie.

K: Przebaczenia i odpuszczenia grzechów oraz uchybień naszych, u Pana wypraszajmy.

Ch: Udziel Panie.

K: Co dobre i pożyteczne dla dusz naszych oraz pokój dla całego świata, u Pana wypraszajmy.

Ch: Udziel Panie.

K: Dokonania reszty czasu naszego życia w pokoju i nawróceniu, u Pana wypraszajmy.

Ch: Udziel Panie.

K: Chrześcijański, bezbolesny, nienaganny i spokojny koniec naszego życia oraz dobrą obronę na strasznym sądzie Chrystusa, wypraszajmy.

Ch: Udziel Panie.

K: Wspominając najświętszą, najczystsza, przebłogosławioną, sławną Panią naszą Bogarodnicę i zawsze Dziewicę Maryję wraz ze wszystkimi świętymi, polecamy Chrystusowi Bogu siebie samych, jedni drugich i całe nasze życie.

Ch: Tobie Panie.

K: Bo Ty jesteś Bogiem dobrym i kochającym ludzi i Tobie wysoko chwałę posyłamy, Ojcu i Synowi i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Ch: Amen.

17. Kapłan zwraca się do ludu i błogosławiąc go śpiewa:

Pokój wszystkim.

Ch: I duchowi twemu.

D: Pochylcie wasze głowy przed Panem.

Ch: Przed Tobą, Panie.

(W czasie przeciągniętego śpiewu chóru celebrans odmawia po cichu następującą modlitwę nad pochylonymi głowami:)

Panie, Boże nasz, który schyliłeś niebo i zszedłeś, aby zbawić rodzaj ludzki, spojrzij na Twoje sługi i na Twoje dziedzictwo. Przed Tobą bowiem, strasznym, ale i kochającym ludzi Sędzią, Twój słudzy skłonili głowy i poddali karki. Nie od ludzi oczekują pomocy, lecz od Ciebie spodziewają się miłosierdzia i na Twoje czekają zbawienie. Ochroniaj ich w każdy czas, tego wieczoru i w nadchodzącej nocy, od wszelkiego nieprzyjaciela i wszelkiego przeciwdziałania diabelskich mocy, od pustego myślenia i złych pomysłów.

(I kończy głośno:)

Niech będzie błogosławiona i przechwalebna władza Twego królestwa, Ojca i Syna i Świętego Ducha, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Ch: Amen.

18. W tym miejscu można urządzić litię, czyli procesję do drzwi kościoła z pieśniami i litanią błagalną. Litię kończy błogosławieństwo chlebów, pszenicy, oliwy i wina ²⁵.

19. Chór śpiewa teraz drugi rodzaj stychir, stanowiących zmienną część oficjum. W księgach greckich noszą one nazwę apostychów, a w słowiańskich — stychir na stychownie. W sobotę wieczorem przepłata się je wersetami Ps 92 (93).

Stychira: Powstałeś z grobu, Zbawco świata i wraz ze swoim ciałem wskrzesiłeś również ludzi. Panie, chwała Tobie.

Stych 1: Pan króluje, oblókł się w okazałość, przydział się Pan w potęgę i przepasał się.

Stychira: Pójdźcie, pokłońmy się Temu, który powstał z martwych i oświeca wszystko, bo przez swoje Zmartwychwstanie po trzech dniach, wyzwolił nas z tyranii Otchłani, obdarowując nas życiem i wielkim miłosierdziem.

Stych 2: Albowiem tak świat utwierdził, że się nie zachwieje.

Stychira: Gdy zszedłeś Chryste do Otchłani ograbiłeś śmierć, a po trzech dniach zmartwychwstałeś i wskrzesiłeś wraz z sobą nas, którzy chwalimy Twoje wszechmocne zmartwychwstanie, Panie, który kochasz człowieka.

Stych 3: Twemu domowi przystoi świętość, o Panie, na długie dni.

Stychira: Strasznym okazałeś, Panie, gdy leżałeś w grobie jako umarły. Skoro zaś zmartwychwstałeś po trzech dniach jako potężny, wskrzesiłeś wraz z sobą Adama, który woła: Chwała Twemu Zmartwychwstaniu, jedyny kochający ludzi. Chwała Ojcu.

(Stychira z minei na „Chwała Ojcu” (o ile jest) przypadającego na ten dzień świętego.)

²⁵ Por. *Anthologion*, 142. 148—154; O. Narbut, dz. cyt., 126.

I teraz.

(Theotokion tego samego tonu, co stychira na „Chwała Ojcu”. Ton 7 ma następujący theotokion:)

My, wszyscy mieszkańcy ziemi uciekamy się pod Twoją opiekę, o Pani i wołamy do Ciebie: Bogarodzico, nasza nadziejo, wybaw nas od niezliczonych grzechów i zbaw nasze dusze.

20. Chór śpiewa kantyk Symeona:

Teraz, o Władco, pozwól odejść słudze twemu w pokoju, według Twego słowa.

Bo moje oczy ujrzały Twoje zbawienie,
Które przygotowałeś wobec wszystkich narodów:
Światło na oświecenie pogan i chwałę ludu Twego Izraela.

21. Lektor:

Święty Boże, święty mocny, święty nieśmiertelny, zmiłuj się nad nami (trzykrotnie).

Chwała Ojcu.

I teraz.

Przenajświętsza Trójco zmiłuj się nad nami.

Panie, zmaż nasze grzechy.

Władco, daruj nasze nieprawości.

Święty, spojrzij i ulecz nasze słabości ze względu na Twoje Imię.

Panie, zmiłuj się nad nami (trzy razy).

Chwała Ojcu.

I teraz.

Ojcze nasz.

Kapłan kończy słowami:

Bo Twoje jest Królestwo, i potęga, i chwała, Ojca i Syna i Świętego Ducha, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Chór odpowiada: Amen.

22. Tropar ²⁶ niedzielny:

Przez Twój Krzyż zniszczyłeś śmierć. Rozbójnikowi otworzyłeś Raj. Łzy niewiast niosących oleje zamieniłeś w radość. Twoim apostołom nakazałeś przepowiedać, że zmartwychwstałeś, Chryste Boże, który dajesz światu wielkie miłosierdzie.

Chwała Ojcu.

Tropar przypadającego na ten dzień świętego.

I teraz.

(Theotokion niedzielny tego samego tonu, co tropar świętego. Ton 7 ma następujący theotokion:)

Jako skarbiec naszego zmartwychwstania, powszechnie w hymnach wysławiana, wyprowadź z otchłani i przepaści błędu tych, którzy w Tobie pokładają nadzieję. Ty bowiem zbawiłaś narażonych na grzech, rodząc zbawienie. Byłaś Dziewicą przed zrodzeniem, Dziewicą w zrodzeniu i po zrodzeniu nadal Dziewicą pozostałaś.

23. Nieszpory kończą się obrzędami rozesłania.

D: Oto Mądrość.

Ch: Błogosław.

K: Błogosławiony jest Chrystus Bóg nasz, w każdym czasie, teraz, i zawsze i na wieki wieków.

Ch: Amen. Utwierdź, Chryste Boże, świętą i prawosławną wiarę, pobożnych i prawosławnych chrześcijan wraz z tym świętym kościołem na wieki wieków.

²⁶ Jest to krótka pieśń, której treścią jest myśl przewodnia uroczystości lub charakterystyczne rysy życia świętego. Por. O. N a r b u t t, dz. cyt., 137; *Liturgikon*, 37—38, 1072.

K: Przenajświętsza Bogarodzico, zbaw nas.

Ch: Czcigodniejszą od Cherubinów,
i wspanialszą bez porównania od Serafinów,
nieskazitelnie Słowo Boże rodzącą,
która prawdziwie jesteś Bogarodzicą,
Ciebie wychwalamy.

K: Chwała Tobie, Chryste Boże, nasza nadziejo.

Ch: Chwała Ojcu.

I teraz.

Panie, zmiłuj się nad nami (trzy razy).

Ojcze święty, błogosław.

K: Ten, który powstał z martwych, Chrystus prawdziwy Bóg nasz, za wstawieniem swojej przeczystej Matki, mocą czcigodnego i życiodajnego Krzyża, dzięki opiece czcigodnych, niebieskich sił bezcielesnych, przez modlitwy czcigodnego i sławnego Proroka i Zwiastuna Jana Chrzciciela, świętych, sławnych i wszędzie chwalonych apostołów, świętych sławnych i okrytych chwałą zwycięstwa męczenników, świątobliwych i przez Boga natchnionych naszych ojców, świętych i sprawiedliwych Bożych przodków Joachima i Anny, świętego N., którego pamięć czcimy i wszystkich świętych, niech się nad nami zmiłuje i zbawi nas jak dobry, kochający ludzi i miłosierny Bóg²⁷. Przez modlitwy naszych świętych Ojców, Panie, Jezu Chryste, Boże nasz, zmiłuj się nad nami²⁸.

Ch: Amen.

²⁷ Modlitwa ta zwana odpustem jest znacznie skrócona w wersji słowiańskiej. Por. *Służebnik*, 311—314.

²⁸ Tego wezwania nie ma w księgach słowiańskich, z wyjątkiem bułgarskich. Por. *Jerejskij molitwostow*, 270—284.